

چارچوب قرارداد - آثار اقتصادی

بعد از آن که اعلام شد دو طرف در مورد چارچوب قرارداد به توافق رسیده اند جامعه تجار ایران نفس راحتی کشید و نسبت به آینده خوشبین شد. اما هنوز دو طرف بخصوص در مورد نحوه برداشته شدن تحریمها با یکدیگر فاصله دارند. در این مدت فشار بر اقتصاد کشور کاهش نخواهد یافت. اما اگر یک قرارداد جامع منعقد شود آنگاه اقتصاد محاصره شده ایران پادشاهی زیادی دریافت خواهد کرد.

تقریباً یک هفته بعد از آن که ایران و گروه سه کشور اروپایی + ۳ بر سر چارچوب قرارداد داد به توافق رسیدند آثار اقتصادی توافقنامه نهایی نیز واضعتر شد. با وجود آن که مذاکرات فشرده بود و چندین بار تقریباً با شکست مواجه شد اعلامیه ۲ آوریل از آن چه که اکثر ناظران انتظار داشتند بسیار فراتر رفت و جزئیات بیشتری از آن چه قبلاً اعلام شده بود در مورد توافقنامه ای که ممکن است منعقد شود در اختیارمان قرار داد. این دستاوردی است که باید مورد تقدیر قرار گیرد اما هنوز فاصله زیادی میان دو طرف وجود دارد و دو طرف هنوز به یکدیگر نزدیک نشده اند. هنوز مواضع دو طرف در مورد نحوه کاهش تحریمها با یکدیگر فاصله دارند و این مسئله بسیار از نظر اثر توافقنامه بر اقتصاد ایران و جمله ای نیز در مورد بازگشت فوری شهروندان پر اهمیت است. فرائت غرب از چارچوبی که مورد توافق قرار گرفته این است که تحریمها باید در فازهای متعددی برداشته شوند و تحریمها ذکر شده تا در صورتی که ایران شرایط قرار داد را نقض کند دوباره مورد تحریم قرار گیرد. اما مقامات ایران در داخل کشور خود سعی داشته اند تا برداشتی کاملاً متفاوت از این مسئله ارائه دهند و جزئیاتی را در مورد برداشته شدن تمامی تحریمهای ایالات متحده آمریکا و اروپا و سازمان ملل متحد بلافاصله بعد از اجرای قرارداد ارائه داده اند. این جزئیات ممکن است مانع بزرگی بر سر راه توافقنامه نهایی باشد.

همانطور که پیشبینی شده بود اولین واکنش به اعلامیه ۲ آوریل خوشحالی مفرط در خیابانها و بازارهای تهران بود. شاخص تدبیکس ۸ در صد در ظرف یک هفته افزایش یافت و این شامل رکورد یک روزه افزایش ۲۴۰۰ واحدی این شاخص بود. اما ارزش اولیه این شاخص بسیار نازل بود. نمودار اول این افزایش را در چارچوب تاریخچه آن بررسی نموده. بازار هنوز دارد به ارقام اواسط دسامبر نزدیک می شود و هنوز به ارقام بالای اواخر سال ۲۰۱۳ نرسیده. وضعیت بازار تبادل ارز نیز اینگونه است. از اواسط ماه مارس ارزش ریال فقط ۳ درصد نسبت به ارزش دلار در بازار آزاد افزایش یافته. این افزایش باعث شد تا فاصله نرخ بازار آزاد با نرخ رسمی کاهش یابد اما این تحولات چندان مهم نیستند. واضح است که بازارها وضعیت نامشخص کنونی را در نظر گرفته اند.

اما تا زمانی که توافقنامه نهایی حاصل شود اقتصاد ایران با دشواریهایی مواجه خواهد بود. اگر اعتماد به نفس تجار افزایش یابد آنگاه ممکن است که مردم نیز بیشتر پول خرج کنند. ادامه مذاکرات نیز باعث خواهد شد تا ارزشهای خارجی به طور ماهیانه در چارچوب قرارداد موقت در دسترس باشد. اما شاخصهای مختلف اقتصادی حاکی از ادامه رکود اقتصادی می باشد - قیمت پائین نفت و رشد آهسته اقتصادی و نرخ بالای بیکاری و کاهش منابع مالی و ظرفیت بالای تولیدات که مورد استفاده قرار نگرفته و وضعیت دشوار مالی.

اگر یک قرارداد جامع تا ۳۰ ژوئن امضا شود آنگاه ما انتظار داریم که فوراً اثر مثبتی بر اقتصاد ایران داشته باشد. آنگاه رشد اقتصادی ایران در طول سال افزایش خواهد یافت و حجم اقتصاد کشور نیز افزایش خواهد یافت. ما انتظار داریم که میزان تقاضا در بازارهای سرمایه و سهام ایران افزایش یابد و این مسئله باعث تقویت ریال و افزایش قدرت خرید ایران خواهد شد. سرمایه گذاری توسط بخش خصوصی و میزان تجارت افزایش خواهد یافت چرا که شرکتها به معاملات بزرگی که توسط تحریمها متوقف شده بودند چراغ سبز خواهند داد. صنعت پتروشیمی ماهها است که پروژه های جدیدی را تدارک می بیند. شرکتهای بزرگی که در معادن و صنایع فولاد و هوایی و خودروسازی فعالیت دارند نیز مشغول چند بار انزوای ایران در تدارک پروژه های جدید بوده اند. در سالهای اخیر صادر کنندگان ایرانی چه آنها که مورد تحریم قرار گرفته اند و چه آنها که مورد تحریم قرار نگرفته بازارهای مالی بین المللی را بر دوش کشیده اند. آنهاهی که موفق شده اند خود را نجات دهند به سرعت باز خواهند گشت.

مقامات ایرانی ادعا کرده اند که در ظرف یک سال می توانند تولید نفت را یک میلیون بشکه در روز افزایش دهند و به میزان تولید نفت در سال ۲۰۱۱ بازگردند (نمودار سوم). گزارشهای اخیر حاکی از آن است که ۳۰ میلیون بشکه نفت ایران در حال حاضر در مخازن دریایی انبار شده تا در صورتی که تحریمها اجازه دهد بلافاصله به فروش برسد. به جز این نحوه از تزریق منابع مالی باید دسترسی دوباره به منابع درآمدهای ایران از صادرات و ذخایر آن را نیز در نظر گرفت که در حال حاضر در حسابهای بانکهای خارجی مسدود شده اند. این ماه برخی از گزارشها حاکی از آن بود که فقط پالایشگاههای هندی ۸ میلیارد دلار به ایران بدهکارند.

با وجود این دورنما وزیر دارایی ایران و رئیس بانک مرکزی ایران هر دو بسیار سعی داشته اند تا انتظارات مردم در مورد دوران بعد از تحریمها را مدیریت کنند. اقتصاد نامتوازن ایران و نظام غیر معقول امور اجتماعی و زیر ساختهای فرسوده شده و نظام بانکداری ضعیف و گسترش فساد کماکان چالشهای مهمی خواهند بود. قیمت نفت انتظارات مردم در مورد خیزش دوباره ایران را کاهش خواهد داد چرا که افزایش تولید ایران فقط فشار بر بازار جهانی را که در حال حاضر بیش از اندازه نفت در اختیار دارد افزایش خواهد داد. همچنین اکثر سرمایه گذارهای مورد نیاز میدادین نفتی ایران به بازده زیادی نیاز دارند. منابع ما اظهار داشته اند که فقط در صورتی که قیمت هر بشکه به ۱۱۸-۱۲۰ دلار برسد درآمدهای چاههای جدید برابر با مخارج آنها خواهد شد. اما احتمالا این در سال آینده محقق خواهد شد. (نمودار چهارم).

اما چارچوب این قرار داد به جامعه تجار ایران شتاب بخشیده و این مسئله ضرر و زیانهای ناشی از شکست را نیز افزایش داده. اگر در زمان پایان مهلت لازم برای انعقاد قرارداد یعنی ۳۰ ژوئن هنوز میان دو طرف فاصله باشد آنگاه ما انتظار داریم که مذاکرات متوقف شود و آثار گسترده اقتصادی چنین وضعیتی بلافاصله مشخص خواهد شد. رابطین ما در جامعه تجار ایران - که اکثر ساختار اقتصادی ایران را حفظ کرده - اظهار داشته اند که این جامعه در سه سال اخیر امیدوار بوده و در صورت بروز چنین وضعیتی امید خود را از دست خواهد داد و مایوس خواهد شد چرا که به این نتیجه خواهد رسید که افت اقتصادی غیر قابل جلوگیری خواهد بود. دستاوردهای این دولت در زمینه ثابت نگاه داشتن تورم مورد توجه قرار گیرد. اما توقف گفتگوها تقدیر قرار گرفته اند اما برای ناظران امور اقتصادی ایران دستاوردهای آن در جلوگیری از وقوع بحرانهای بانکی به همان اندازه باید مورد ضربه شدیدی به اعتماد مردم وارد خواهد آورد و باعث فرار سرمایه خواهد شد و این مسئله همچنین وضعیت نظام مالی را که ضعیف می باشد متزلزل خواهد نمود.

اگر بهتر به عوامل بهبود وضعیت تولید ناخالص داخلی در ایران توجه کنیم متوجه خواهیم شد که در صورت شکست گفتگوها اقتصاد احتمالا قادر به مقاومت نخواهد بود. آخرین گزارش بانک مرکزی ادعا کرد که رشد سال به سال تولید ناخالص داخلی به ۲,۳۵ درصد رسیده. افزایش قابل توجه صادرات غیر نفتی (اکثر آنها تولیدات صنایع پتروشیمی و میعانات می باشند) نتیجه مستقیم بهبود روابط به دلیل توافقنامه موقت با گروه سه کشور اروپایی + ۳ بود. در صورتی که سناریوی شکست گفتگوها تحقق یابد این تجارت نیز به سرعت لطمه خواهد دید. درآمدهای ارزی ناشی از گفتگوهای انجام شده به پایان خواهد رسید و در نتیجه دولت قادر به استفاده از این درآمدهای پر ارزش برای تامین مخارج خود نخواهد بود و دسترسی یافتن به پولهای نقد به ارز خارجی نیز دیگر امکان پذیر نخواهد بود. سرمایه گذاری که در سال گذشته افزایش یافته بود احتمالا متوقف خواهد شد و بر عکس مردم ایران هر کاری انجام خواهند داد تا سرمایه های خود را به صورت قاچاقی از کشور خارج کنند تا ارزش آنها را حفظ کنند. در نتیجه دولت نیز مجبور خواهد شد تا مخارج خود را کاهش دهد.

عدم توافق آثار مهم و دراز مدت اقتصادی نیز خواهد داشت. در سالهای اخیر روابط تجاری به سمت شرق و کشورهای غیر متعهد سروق یافته اند تا جای درآمدهای از دست رفته ناشی از عدم تجارت با غرب را بگیرند. مشتریان و شرکتهای ایرانی از کاهش مرغوبیت کالاها و قطعات ماشین آلات صنعتی و خدمات شکایت می کنند چرا که به دشواری می توانند شرکای غربی را که حاضر به تجارت باشند پیدا کنند. نمودار پنجم تغییر وضعیت از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۳ را نشان می دهد. سهم شرکای غربی در واردات که به رنگ آبی نشان داده شده تقریبا نصف شده و جای خود را به اقتصادهای بزرگی که اخیرا ظاهر شده اند و دیگران داده. اگر مذاکرات هسته ای متوقف شود این روند باز هم ادامه خواهد یافت و وابستگی ایران به واردات چینی و هندی و روسی در دراز مدت نهادینه خواهد شد. این ماه مدیریت گمرک ایران اعلام کرد که در سال گذشته تجارت با چین ۳۰ درصد افزایش یافت و در حال حاضر یک چهارم تمامی تجارت ایران با کشورهای دیگر می باشد.

بالاخره مهمترین مسئله این است که شکست مذاکرات وضعیت زندگی میلیونها نفر از مردم عادی ایران را به شدت تحت تاثیر قرار خواهد داد. در ماه گذشته خبرگزاری کار ایران گزارشی را در مورد شاخص بدبختی مردم منتشر نمود که مجموعه ای از بیکاری و مخارج زندگی می باشد. در ۶ سال گذشته این شاخص ۲۴ واحد افزایش یافته (نمودار ۶). ما اعتقاد داریم که اگر ایران و گروه سه کشور اروپایی + ۳ نتوانند به یک توافقنامه جامع در تابستان امسال دست یابند آنگاه این روند تنها روندی خواهد بود که در پنج سال آینده قطعا روندی تصاعدی خواهد داشت.

Fig 1. TEDPIX Stock index

(October 2014 to present)

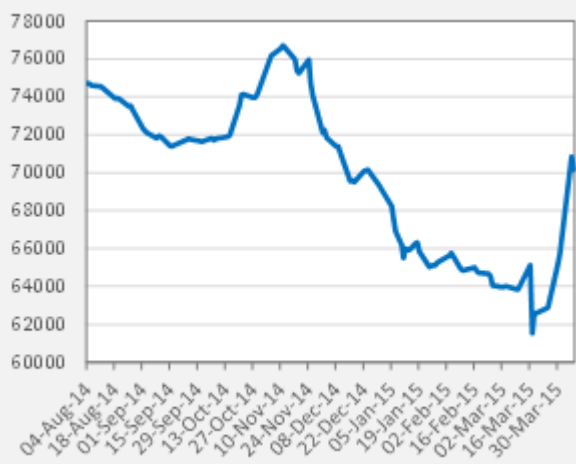

Fig 2. Rial:USD exchange rate, official rate

(bottom), market rate (top) (Dec 2014 to

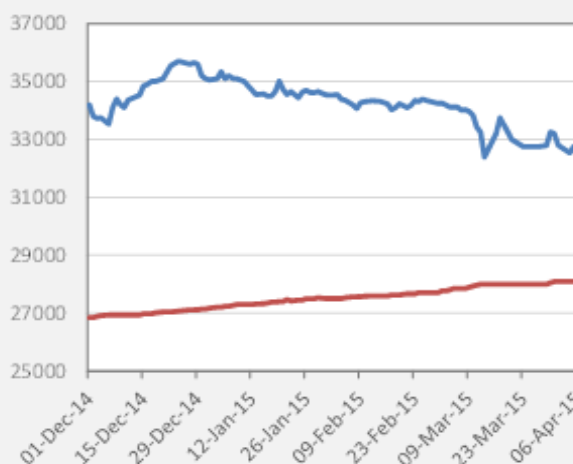

Fig3. Iranian Crude Oil production, annual
(2000-2013, thousand bpd)

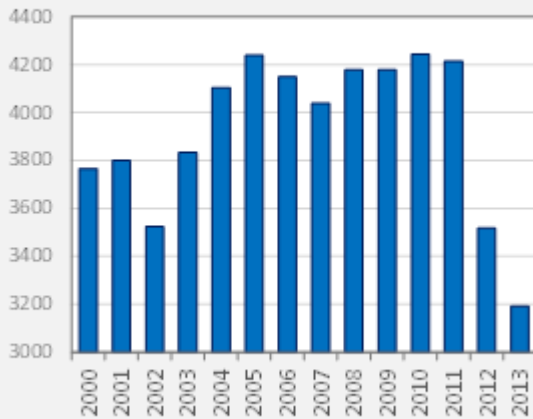

Fig 4. Brent Crude oil price (closing)
US\$ per barrel

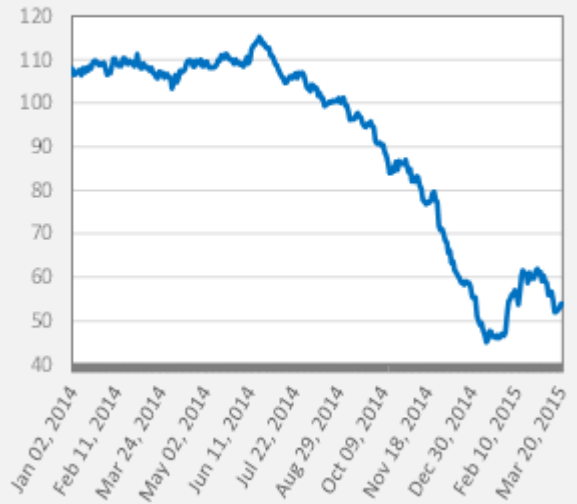

Fig5. Origin of Iranian imports
(% share of total imports)

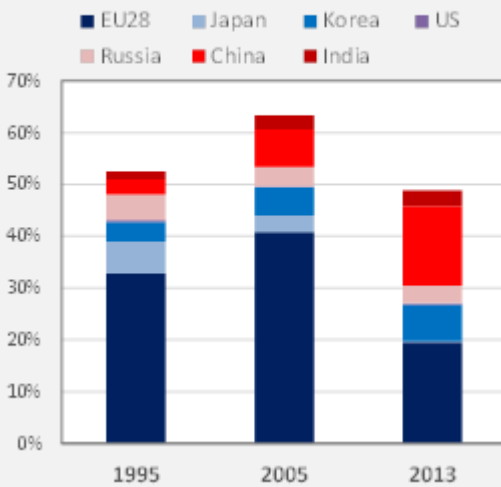

Fig 6. Misery Index, Iran
(1376-1392, 1997/8 – 2013/14)

